

УДК 332.135

КАРПАТСЬКИЙ ЄВРОРЕГІОН – СТРАТЕГІЧНІ ІМПЕРАТИВИ РОЗВИТКУ В РАМКАХ РОЗШИРЕНОГО НА СХІД ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Шолох Ю.М.

У даній статті аналізується сутність та особливості трансформації структури, напрямів та пріоритетів розвитку Карпатського євро регіону. Обґрунтовано необхідність застосування стратегічного підходу щодо подальшого розвитку євро регіону за умов поглиблення та поширення євроінтеграційного процесу на початку XXI століття. Досліджено теоретичну модель та практику функціонування Карпатського євро регіону в системі транскордонного, міжрегіонального співробітництва України.

Кількість бібліографічних посилань – 14; мова – українська.

Ключові слова: прикордонний регіон, євро регіон, стратегія, транскордонне співробітництво, Україна, Європейський Союз.

ВСТУП

Система євро регіонів – вищих інституційних форм транскордонного співробітництва має вкрай важливе практичне значення в Європі. Формування євро регіонів не тільки підсилює політичний та соціально-економічний статус європейських регіонів, але і сприяє реалізації у практичній площині теорії та

практики добросусідства, нівеляції латентних чи наявних конфліктів, згуртовує громади прикордонних територій на вирішення конкретних проблемних питань, які існують на прикордонні кількох держав. На сьогодні, за умов зміни геоекономічної та геополітичної ситуації на європейському континенті, змінився статус прикордонних регіонів України, які вже безпосередньо межують з ЄС. Більше того, західні прикордонні регіони України безпосередньо співпрацюють з прикордонними регіонами ЄС у форматі євро регіонів. Отже, нині актуальність і

Шолох Юлія Михайлівна, аспірант Закарпатського інституту агропромислового виробництва (Українська академія аграрних наук)

практична значимість розбудови ефективно діючих єврорегіонів за участю територіальних об'єднань України є вкрай важливою темою дослідження.

Дослідження тематики єврорегіонів охоплює значний масив літератури. В Україні поки що вийшла одна монографія по тематиці історії і розвитку єврорегіонів - Мікули Н. [1], наявною є серія наукових публікацій вчених регіону з питань розвитку Карпатського Єврорегіону – стосовно дослідження питань безпеки країн, питань формування шенгенського кордону, питань національних меншин, моніторингу міжнародних відносин на прикордонних територіях з етнічно змішаним населенням [2].

Питанням єврорегіонів, зокрема, розвитку Карпатського Єврорегіону присвячені наукові розвідки Балян А. в контексті міжрегіональної співпраці [3], Демченко В., Долішнього М. у розрізі економічної проблематики розвитку єврорегіонів [4], Кіш Є. – в контексті концептуальних узагальнень теорії та практики дії єврорегіонів, [5], Лендєл М. щодо питань інституційного характеру [6], Мітрьєвої С. - з точки зору безпекових питань транскордонної кооперації [7]. Утім, на сьогодні бракує комплексних порівняльних досліджень вивчення європейського досвіду єврорегіонів на внутрішніх та зовнішніх кордонах, аналізу стану єврорегіонів України. Метою даного дослідження є визначення напрямів розвитку Карпатського єврорегіону за умов його якісної трансформації. Для досягнення мети в роботі поставлено і вирішено наступні завдання: встановити особливості єврорегіонів як інституційної форми транскордонного співробітництва; провести аналіз діяльності Карпатського єврорегіону, дослідити сучасні проблемні питання його розвитку, виокремити стратегічний підхід у його розвитку.

Дослідження ґрунтується на діалектичному методі пізнання закономірностей розвитку міжнародного співробітництва, автором використано методи порівняльного аналізу та теоретичного узагальнення, системного аналізу, аналізу й синтезу, а також структурно-функціональний метод. Інформаційною базою дослідження є наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, документи Ради Європи, ЄС, міжнародні угоди, законодавчі акти України, постанови Кабінету Міністрів України, публікації періодичних видань.

Структура статті складається із вступу, двох розділів, висновків і переліку посилань.

1 КАРПАТСЬКИЙ ЄВРОРЕГІОН. АНАЛІЗ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ

У 1993 р. Україна приєдналася до Європейської Рамкової Конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями, підписаної країнами-членами Ради Європи в м. Мадрид 21 травня 1980 р. Мадридська конвенція містить чітке визначення “транскордонного співробітництва” - будь-які спільні дії, спрямовані на

посилення та поглиблення добросусідських відносин між територіальними общинами або властями, які знаходяться під юрисдикцією двох або декількох Договірних сторін, та на укладення з цією метою будь-яких необхідних угод або досягнення домовленостей. Додатковий протокол до Мадридської конвенції (№159 - Протокол №1) від 9 листопада 1995р., визначив правові засади транскордонної співпраці територіальних спільнот і влад. Протокол №2 до Європейської Рамкової Конвенції (№169) від 5 травня 1998 р. поширив принципи транскордонного співробітництва і на міжрегіональну (міжтериторіальну) співпрацю, тобто на взаємини регіонів різних країн, які навіть не межують безпосередньо один з одним. Таким чином, Рамкова Конвенція разом із двома додатковими протоколами становить загальні правові засади транскордонного співробітництва регіонів і держав Європи, включно і України [8]. Згідно Закону України “Про транскордонне співробітництво”, який набув чинності 24 червня 2004 р., транскордонне співробітництво, це – спільні дії, спрямовані на поглиблення економічних, соціальних, науково-технічних, культурних та інших відносин між територіальними громадами та місцевими органами виконавчої влади України і територіальними громадами та відповідними органами влади сусідніх держав у межах компетенції, визначеної їх національним законодавством. Метою транскордонного співробітництва, є розвиток соціально-економічних, науково-технічних, культурних та інших зв'язків і добросусідських відносин між суб'єктами та учасниками транскордонного співробітництва [9].

Згідно міжнародних документів та чинного законодавства, організаційно-правовий механізм транскордонного співробітництва включає:

- 1) створення єврорегіонів;
- 2) укладання угод про транскордонне співробітництво в окремих сферах;
- 3) встановлення та розвиток взаємовигідних контактів між суб'єктами транскордонного співробітництва.

3-поміж форм транскордонного співробітництва особлива роль належить єврорегіонам, які вважаються вищою інституційованою і найбільш ефективною формою транскордонного співробітництва. Спеціальна Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2002 р. №587 “Деякі питання розвитку транскордонного співробітництва та єврорегіонів” констатує: “За період з 1993 року створено єврорегіони “Буг”, “Нижній Дунай”, “Верхній Прут”, Карпатський єврорегіон, до функціонування яких з Української Сторони залучені Волинська, Чернівецька, Закарпатська, Одеська, Івано-Франківська та Львівська області, а від прикордонних іноземних держав – адміністративно-територіальні одиниці Польщі, Білорусі, Румунії, Словаччини, Угорщини, Молдови, Австрії, Німеччини, Франції. Основними напрямками співробітництва створених єврорегіонів є поєднання зусиль в економічній сфері, розбудові соціальної, інформаційної та виробничої інфраструктури,

будівництві та модернізації інфраструктури кордону, розвитку транспортної мережі, науковій та культурній співпраці, охороні навколишнього природного середовища, обміні досвідом між відповідними органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, взаємній допомозі в ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, боротьбі зі злочинністю і нелегальною міграцією тощо". Важливо підкреслити і значущість Програми розвитку єврорегіонів, яка була розроблена з метою створення належних умов для активізації участі регіонів України у транскордонному співробітництві. Основними напрямками Програми було визначено:

– розроблення і реалізацію регіональних та місцевих програм розвитку єврорегіонів;

– координацію виконання державних галузевих, регіональних та цільових програм, можливого в рамках єврорегіонів з метою ефективного використання ресурсів державного та місцевих бюджетів;

– удосконалення законодавства України у сфері транскордонного співробітництва та розвитку єврорегіонів;

– створення системи моніторингу, контролю, інформаційного забезпечення розвитку єврорегіонів;

– створення умов для розвитку транспортної, митної, прикордонної інфраструктури" [10].

Серед єврорегіонів, які створені за участю регіонів України, виокремимо саме Карпатський єврорегіон, адже після 2004 року змінився статус єврорегіону, пріоритети його розвитку, власне система цілей єврорегіону зазнала принципово нових змін. Міжнародну Асоціацію "Карпатський Єврорегіон" було створено 14 лютого 1993 року з метою координації транскордонного співробітництва прикордонних адміністративних районів України, Польщі, Угорщини, Словаччини і Румунії. Слід підкреслити, що ці п'ять прикордонних регіонів сусідніх країн є регіонами, які в кожній з своїх країн розташовані на периферії і які соціально-економічно є менш розвиненими.

Утім, як цілком справедливо відзначає д.е.н. Баян А.В., не слід ототожнювати поняття периферійних територій (якими і є регіони Карпатського єврорегіону) як відносно віддалених у розташуванні як від своїх національних центрів, так і від доцентрованого ядра, Європейського Союзу – саме з негативною характеристикою цього явища. Адже цю периферійну ситуацію і всі негативи, які є вихідними з цієї ситуації – віддаленість від ринків, високих технологій, центрів економічного розвитку, недостатність капіталу, за умов ефективного використання можливостей єврорегіонального співробітництва необхідно перетворити на переваги. Зрозуміло, що це є копітка і потужна робота щодо мобілізації місцевого потенціалу і ресурсів, посилення конкурентоспроможності регіонів.

Так зване подолання периферійності, на нашу думку, Баян А.В. не можливо здійснити в межах малих регіонів. Нові регіональні парадигми просторового розвитку визначають, що важливим є як розвиток внутрішнього потенціалу певного макрорегіону, так і

зовнішня підтримка розвитку макрорегіону, позаяк транснаціональні мережі, технологічні інновації вимагають оптимального поєднання усіх ресурсів транскордонних регіонів для спільного вирішення проблем і завдань просторового, економічного розвитку. В цьому сенсі підвищення ефективності діяльності єврорегіонів можливо лише за умов розширення повноважень регіональних органів влади, гармонізації політико-правових правові повноваження національних суб'єктів єврорегіонального співробітництва [11].

14 лютого 1993 р. у Дебрецені (Угорщина) були схвалені Угода і Статут, які є основними правовими актами, що регулюють функціонування КЄ. До складу Карпатського Єврорегіону (КЄ) входять прикордонні адміністративні одиниці п'яти держав – України, Польщі, Словаччини, Угорщини та Румунії. У лютому 1993 р., коли було засновано Асоціацію, Карпатський Єврорегіон охоплював територію 53200 кв. км з 5 млн. чол. населення, тепер його площа становить 161.192 кв.км. з понад 16 млн. чоловік. Цілі Карпатського Єврорегіону були сформульовані наступним чином: сприяння суспільному, економічному, науковому, екологічному співробітництву та співпраці в сфері освіти, культури та спорту; лобіювання, підтримка та реалізація спільних транскордонних проектів, партнерська співпраця з національними інститутами та організаціями.

Основним органом асоціації є Регіональна Рада, яка приймає рішення з головних питань, з питань членства, участі у міжнародних організаціях та інших питаннях, створює робочі комісії, ухвалює розроблені комісіями проектні пропозиції та гарантує умови для їх виконання. У склад Ради входять максимально 10 чоловік від кожної країни. Оперативним органом асоціації є Міжнародний Секретаріат, розташований у м. Ниредьгаза. Він має виконавчі та адміністративні функції, координує щоденну роботу асоціації, організовує засідання Ради та виконує відповідні адміністративні завдання. Підтримує зв'язки з національними офісами, партнерами, координує роботу робочих комісій, розвиває і підтримує зв'язки з міжнародними організаціями, приймає участь у пошуках спонсорів. Роботу Міжнародного Секретаріату підтримують національні офіси держав-членів асоціації, постійні координатори, які також приймають участь в організаційних, перекладацьких та координаційних діяльностях. Робочі комісії, створені Радою, практично реалізують завданням згідно цілей, визначених та прийнятих Радою, зокрема, це – комісія із регіонального розвитку, із захисту довкілля та туризму, із розвитку торгівлі, із попередження катастроф, із освіти – культури – спорту та комісія аудиту та контролю.

Відповідно до основної місії, Карпатський Єврорегіон визначив за мету подальше сприяння розвитку політичного, суспільного, культурного та економічного співробітництва. На практиці це реалізується за підтримки робочих комісій та дво- чи тресторонньої співпраці, в рамках яких розробляються спільні міжрегіональні проекти за

фінансуванням з Структурних Фондів чи інших джерел. З метою використання фінансових джерел єврорегіон дещо модифікував свій Статут, так відповідно новим викликам та вимогам було створено відповідну організаційну структуру [12].

2 ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ КАРПАТСЬКОГО ЄВРОРЕГІОНУ ПІСЛЯ РОЗШИРЕННЯ ЄС НА СХІД

Внаслідок східного розширення Європейського Союзу 1 травня 2004 року, по суті визначився новий статус цієї асоціації, позаяк з-поміж його п'яти держав-членів, три стали членами Європейського Союзу. Отже, єврорегіони, що діють на західних кордонах України, потребуватимуть докорінних змін організаційних механізмів та, власне, філософії свого подальшого існування, інструментів розвитку співпраці з європейськими структурами. Ця подія сама по собі визначає нові можливості, шанси отримання фінансів з фондів Європейського Союзу, а також і посилення співпраці щодо розвитку через співробітництво, як для країн-членів Європейського Союзу, так і для межуючих з ним прикордонних регіонів.

Виходячи з сучасних і майбутніх євроінтеграційних умов, виокремлюючи широку палітру сутнісних характеристик Карпатського Єврорегіону, можливою є і альтернатива його розвитку, як потужної структуризації його діяльності, модифікація його інституційної основи:

1) Карпатський єврорегіон – його форма, механізми, структура – демонструють пріоритетність міждержавних відносин у стосунках між країнами Центральної Європи, а не міжрегіональної співпраці територій, як це прийнято в Європі.

2) Карпатський Єврорегіон у майбутньому буде існувати і надалі, позаяк це є політичною потребою для держав-засновниць і потребує докорінних змін, філософії свого подальшого розвитку.

3) Необхідною є розробка спільних концепцій розвитку прикордонних регіонів України з межуючими прикордонними територіями центральноєвропейських країн. Саме прикордонні регіони України та Угорщини демонструють приклад погодження та координації концепцій соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів, що, врешті-решт, мало наслідком формування цілісного, науково обгрунтованого документа, а саме Концепції спільного розвитку прикордонних територій України та Угорщини, який був схвалений у 2003 регіональними органами влади Закарпаття та Саболч-Сатмар-Берег.

4) Нагальною є активізація участі прикордонних областей України у створенні більш прагматичних двох чи трьохсторонніх єврорегіонів з прикордонними регіонами сусідніх держав, що також створює можливість використовувати вже у наступні роки міжнародну фінансову допомогу в реалізації проектів територіального соціально-економічного розвитку [13].

У цьому контексті була прийнята стратегічна програма розвитку з наступними цільовими групами та цілями розвитку:

⇒ I. розвиток систему інфраструктури Карпатського Єврорегіону, вирішення проблеми географічної периферійності інфраструктури (коридори ЄС, шляхи, автомагістралі, автошляхи, регіональні аеродроми);

⇒ II. формування конкурентоспроможної економічної системи в єврорегіоні;

⇒ III. скоординований розвиток людських ресурсів;

⇒ IV. розвиток сфери охорони здоров'я, соціального та культурного середовища;

⇒ V. комплексний розвиток туризму Карпатського Єврорегіону;

⇒ VI. розвиток довкілля та захист навколишнього середовища;

⇒ VII. посилення зовнішніх зв'язків, підготовка до прийняття фінансової підтримки Європейського Союзу [14].

Ці розвиткові цілі є тотожними з головними завданнями територіального розвитку Карпатського Єврорегіону, тобто вони відповідають європейським загальноприйнятим стандартам в тому сенсі, що дані цілі є подібними до політичних цілей територіального розвитку, прийнятими у Європейському Союзі. Таким чином, з метою реалізації місії та пріоритетів територіального розвитку Карпатського Єврорегіону, створюється необхідність розробки відповідних програм з територіального розвитку.

ВИСНОВКИ

На сьогодні транскордонному співробітництву в центральноєвропейському регіоні зокрема, належить ключова роль у процесах євроінтеграції. Більше того, саме ефективна реалізація європейського рівня транскордонного, міжрегіонального співробітництва, може прискорити євроінтеграційні прагнення України. З метою ефективного реалізації єврорегіонального співробітництва в Україні створена відповідна правова база, а також регіони України керуються у своїх діях відповідними положеннями міжнародних угод, зокрема, основними положеннями та принципами Мадридської конвенції про транскордонне співробітництво.

Роль Карпатського Єврорегіону зазнає змін, особливо це стосується регіонів на новому східному кордоні Європейського Союзу. За останній час Карпатський Єврорегіон виступив організатором та спів-організатором багатьох конференцій, за його підтримки було подано кілька проектів у відповідності до стратегічних цілей. Європейський Союз у майбутньому особливу роль надаватиме прикордонним регіонам, транскордонному співробітництву, які на шляху успішної реалізації проектів з європейських фондів, спільно формуватимуть основу майбутнього Карпатського Єврорегіону.

За умов поширення євроінтеграційного процесу особливої актуальності набуває якісна

модифікація єврорегіонів, де задіяні прикордонні регіони України. Це стосується питань організаційного характеру, трансформації їх механізму функціонування, а також і відповідного фінансування діяльності єврорегіонів. Майбутні

наукові розвідки з питань єврорегіонального співробітництва вбачаємо у дослідженні системи єврорегіонів країн Центральної Європи, вивченні досвіду програмування їх діяльності.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мікула Н. Єврорегіони: досвід та перспективи. – Львів: ІРД НАН України, 2003.
2. Карпатський Єврорегіон: Роль Карпатського Єврорегіону у посиленні безпеки та стабільності в ЦСЄ, Ужгород-Пряшів, 2001; Роль Карпатського Єврорегіону у пом'ягшенні можливих негативів введення візового режиму. Ужгород-Пряшів, 2001; Роль Карпатського Єврорегіону у вирішенні питань національних меншин. Ужгород-Пряшів, 2001; Міжетнічні відносини у національно змішаних областях Карпатського єврорегіону: можливості їх моніторингу. Ужгород-Пряшів, 2002.
3. Баян А.В. Міжрегіональне, транскордонне співробітництво України за умов розширення Європейського Союзу. - Ужгород: Ліра, 2005.
4. Долішній М.І., Демченко В.В., Мікула Н.А. Концептуальні підходи до створення польсько-українського єврорегіону "Сян" на основі узагальнення досвіду єврорегіонів на західному кордоні Польщі // Регіональна економіка. -2003. - №1. - С.69-82.
5. Кіш Є. Новий статус на нових кордонах. Феномен єврорегіонів у XXI столітті // Політика і час - № 4 - 2005. - С.82-90; Кіш Є. За стандартами транскордонної взаємодії // Політика і час - Київ -№10. - 2003. - С.79-84.; Кіш Є. Транскордонне співробітництво та регіональна політика ЄС // На шляху до Європи. Український досвід Єврорегіонів. - Київ, 2000. - С.13-34.
6. Лендшел М. Досвід Карпатського Єврорегіону: поштовх до переосмислення моделі транскордонного співробітництва // На шляху до Європи. Український досвід єврорегіонів. - Київ: Логос, 2000. - С. 49-70.
7. Мітряєва С. Карпатський Єврорегіон – інструмент єврорегіональної стратегії України // Стратегічна панорама. – 2005. №1.
8. Європейська Рамкова Конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями (ETS No106) – Мадрид, 21 травня 1980.
9. Закон України Про транскордонне співробітництво 24 червня 2004 року. № 1861-IV.
10. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2002 р. № 587. "Деякі питання розвитку транскордонного співробітництва та єврорегіонів". Програма розвитку єврорегіонів (Додаток до постанови Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2002 р. N 587).
11. Баян А.В. Міжрегіональне, транскордонне співробітництво України за умов розширення Європейського Союзу. - Ужгород: Ліра, 2005.
12. Бюлетень ЄвроКліп-ЄвроЗв'язок. №1. Публікація здійснена Фондом ЄвроКліп-ЄвроЗв'язок за підтримки Міністерства Закордонних Справ Угорської Республіки. – Ніредьгаза: Феліцітер, 2005.
13. Розширення Європейського Союзу: вплив на відносини України з центральноєвропейськими сусідами. Інститут регіональних та євроінтеграційних досліджень "ЄвроРегіо Україна". – К: "К.І.С.", 2004; Кіш Є. За програмою сусідства. Транскордонне співробітництво України після східного розширення Європейського Союзу // Політика і час - 2004. - №12. - С.27-34.
14. Strategic Development Programme for the Carpathian Euroregion Interregional Association. Nyiregyhaza, 2004.